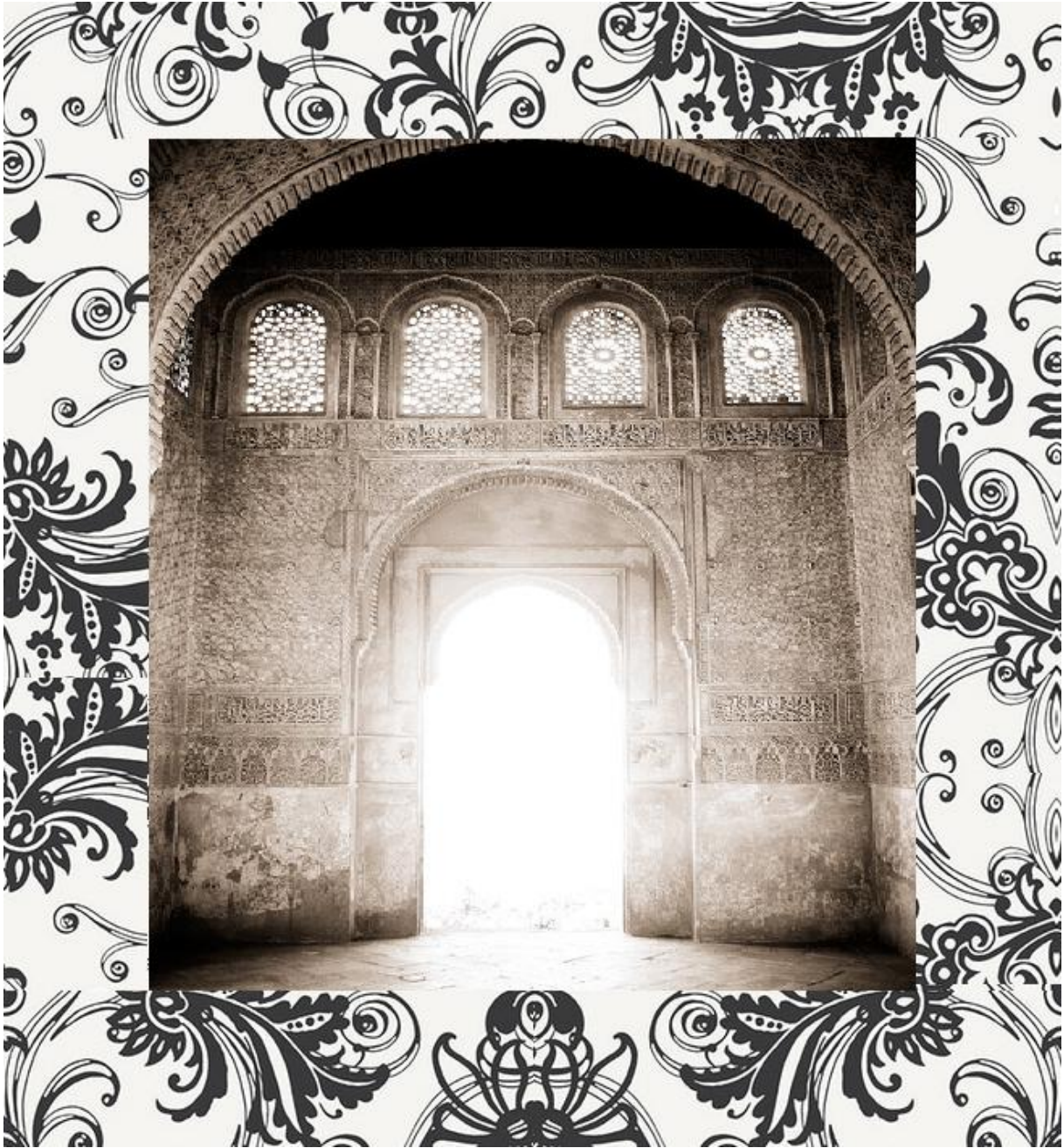

Madhhab och taqlid

Argumenten för de fyra rättsskolornas giltighet
samt nödvändigheten av taqlid

Författare:
Farhad Abdi

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Bakgrund	3
Definitioner	3
Syfte och frågeställning.....	5
Några bevis för att muslimer måste följa de lärda.....	5
Vad krävs för att bli en mujtahid?	6
1. Kunskap i det arabiska språket och dess grammatik på en hög nivå.	7
2. Hafidh al-Quran	9
3. Hafidh al-hadith	10
4. Mustalah al-Hadith.....	14
5. Kunskap i 'ilm al-nasikh wa al-mansukh.....	16
6. Asbab al-nozool	18
Diskussion kring de sex punkterna.....	20
Ijtihad	22
Anledningarna till rättsskolornas meningsskiljaktigheter	24
1. Olika metodologier	24
2. De lärda har olika definitioner av en tillförlitlig hadith.....	27
3. De lärda tolkar språket i Koranen och hadithen olika	28
Madhhab.....	31
De fyra perioderna.....	31
Mer om de fyra rättsskolorna	33
Varför överlevde bara dessa fyra?.....	33
Frågor och invändningar	35
1. Imamerna själva uppmanade oss att ge hadithen företräde över deras skola.....	35
2. Profeten följde ingen madhhab. Han var varken hanafi eller maliki!.....	37
4. Men tänk om din madhhab har fel?	38
5. En hadith fördömer de som upphöjer lärda till herrar genom att följa dem blint ..	39
6. Varför är det så viktigt att utgå från en metod när man gör ijtihad?.....	40
7. Men hur kan det vara <i>obligatoriskt</i> att följa någon av madhhaberna?.....	40
8. Man måste väl inte följa enbart <i>en</i> madhhab i allt?	41
9. Varför ska vi följa rättsskolor som ständigt stred och bekämpade varandra?	43
Sammanfattning	43

Inledning

Det råder stor förvirring kring frågan om taqlid, vars innebörd och plats inom Sharia är, och har på senare tid varit, orsak till motsättningar mellan muslimer. Ibland går det även så långt att det splittrar församlingen. Men religiös fanatism är inte något nytt och ofta är den grundad på missförstånd. Det är av den anledningen jag har tagit på mig att skriva följande artikel.

Jag kommer i första hand att vända mig till muslimer som är någorlunda insatta i ämnet, men jag har försökt göra artikeln begriplig även för nykonverterade svenskar. Jag kommer nedan att argumentera för den traditionella, eller ortodoxa åsikten, att taqlid är en *nödvändighet*.

Bakgrund

Den forskning som finns inom ämnet är omfattande. Våldigt lite har dock skrivits i ämnet på engelska, för att inte tala om det svenska språket. På engelska är det kanske mest uppskattade verket *Principles of Islamic Jurisprudence*,¹ som i detalj beskriver de fyra skolornas metodologier (usul al-fiqh) och dess olika grenar (furo'). Ett annat är *Understanding the Four Madhabs* av Abdal Hakim Murad, lektor vid universitet i Cambridge.² Den senaste boken som fått mycket positiv kritik är *The Four Imams and Their Schools*, av Dr. Gibril Haddad.³

I muslimska kretsar har det som skrivits på hemsidor varit av dålig kvalitet och ofta baserats på artiklar översatta från engelska hemsidor.

Definitioner

Jag kommer nu att definiera olika ord och begrepp såsom jag använder dem i artikeln. Dessa är ganska välkända bland muslimer, men inte bland de nykonverterade.

---

¹ Mohammad Hashim Kamali (2006), *Principles of Islamic Jurisprudence*, Turkiet. Islamic Texts Society.

² Abdal Hakim Murad., *Understanding the Four Madhabs*., UK. Muslim Academic Trust.

³ Gibril Fouad Haddad (2007)., *The Four Imams and Their Schools*. Spanien. Muslim Academic Trust.

- **Mutawatir/tawatur** – information som förs vidare från en generation till en annan av en stor mångfald människor, till den grad att förfälskningar och konspirationer blir omöjliga. En hadith med en mångfaldig kedja (isnad) är följaktligen mutawatir.
- En **ahad hadith** - en hadith som förts vidare och förmedlats av en eller ett fåtal personer, alltså motsatsen till en *mutawatir hadith*.
- **Ijtihad** – ordet är härlett från samma rot som jihad, eller strävan, och beskriver en rättslärdd imams yttersta ansträngning att genom en djup förståelse av olika vetenskaper framställa en *fatwa* (ett religiöst utlåtande). Ordet betecknar alltså en rättslärds yttersta intellektuella ansträngning för att formulera ett utlåtande (fatwa) i en svår lagfråga.
- **Mujtahid** – en rättslärdd som utövar ijtihad, eller tolkar den islamiska lagen (shari'a). Mujtahider utövar olika grader av ijtihad, vilket jag kommer att ta upp i artikeln. En mujtahid är med andra ord en lärd person som genom sin ijtihad (stävän) utröner sharians furo' (grenar) ur dess usul (rötter eller grund), och därigenom framställer en fatwa. För att sätta det i ett nötskal kan vi därför säga att en mujtahid är en rättslärdd person som praktiserar ijtihad.
- **Madhhab** – eller rättsskola, är den *metod* (usul al-fiqh) som en mujtahid imam, av den högsta graden, etablerar och som sedan genom generationer uppdateras (via framställandet av fatwor för nya situationer genom applicerandet av skolans metod) av hans studenter och förs vidare av ett stort (mutawatir) antal rättslärda. Det finns fyra giltiga sunnimuslimska rättsskolor: Hanafi-, Maliki-, Shafi'i-, och Hanbaliskolan. Alla rättsskolor är namngivna efter grundaren.
- **Taqlid** – att följa en rättsskola eller en mujtahid imam utan att *nödvändigtvis* känna till eller närmare granska bevisföringen för de olika religiösa utlåtandena (fatwor). Taqlid gäller endast i fråga om shari'a lagar och inte tro ('aqida).
- **Upphävda (mansukh) och upphävande (nasikh) verser och hadither** – En koranvers eller hadith kan ersättas av en senare. Ett exempel på detta är vinkonsumtion som i början var tillåtet enligt sharian, men som senare blev upphävd eller ersätt av vinförbudet. Upphävandet (naskh på arabiska) gäller *uteslutande* koranverser eller hadither av juridisk karaktär.

Syfte och frågeställning

Syftet med artikeln är att klargöra de många frågor som finns kring ämnen som *taqlid* och *madhhab*. Jag söker bevisa att de fyra madhhaberna (lagskolorna) är legitima, och att muslimer med gott samvete kan utöva taqlid inom den av de fyra skolorna som passar dem bäst. Jag vill argumentera mot alla grupper som avfärdar madhhabernas giltighet, och taqlid i olika former. Dessa grupper kallas ofta för *ghair muqallidun*. Jag kommer i artikeln att försöka besvara följande frågeställningar:

- Vad är en madhhab?
- Hur uppstår och utvecklas madhhab?
- Vilka egenskaper måste en mujtahid imam besitta för att kunna praktisera ijtihad?
- Varför ska muslimer enligt traditionell/ortodox Islam följa (göra taqlid av) en madhhab?

*

Jag kommer att försöka minimera argumentationen i följande artikel och i stället citera ett stort antal hadither och koranverser som bevis för min sak. Jag kommer även att försöka exemplifiera mina påståenden.

Några bevis för att muslimer måste följa de lärda

Det finns väldigt många bevis för att en muslim måste följa lärda auktoriteter. Jag kommer nedan att först och främst citera verser från Koranen som stöder denna ståndpunkt.

- ”Fråga ***ahl al-dhikr*** om ni inte vet.” (Koranen 16:43). Mufassirun (koranexegeterna) har sagt att *ahl al-dhikr* är de lärda.⁴
- ”Men alla troende bör inte gå ut i strid. Om några i varje grupp blir kvar kan de ***fördjupa sina kunskaper i religionen (li yatafaqqahu fi al-din) för att sedan [förmana och] varna de sina*** vid deras återkomst, [varna dem] att vara på sin vakt

---

⁴ Se exempelvis Tabari, Qurtubi, och Ibn Marduyahs *Tafsir*.

[mot det onda].” (Koranen 9:122). Av denna vers framgår det tydligt att vissa muslimer även i krigstider måste specialisera sig på religionen för att vara i stånd att undervisa andra.

- ”Troende! Lyd Gud och lyd Sändebudet och **dem bland er åt vilka myndighet och ansvar anförtrotts**; och om ni råkar i tvist om något, överlåt då avgörandet åt Gud och Sändebudet, om ni tror på Gud och den Yttersta dagen. Detta är bäst och det [gynnar] en riktig och lycklig utgång.” (Koranen 4:59). Enligt vissa mufassirin (koranexegeter) är det de lärda som avses med ”dem bland er åt vilka myndighet och ansvar anförtrotts”.
- I en hadith kan vi läsa: ”Gud tar inte bort kunskap genom att ta den från människors hjärtan; Han tar bort kunskap genom att ta bort de lärda, och när det inte längre finns en lärd kvar kommer människor att vända sig till okunniga ledare som när de tillfrågas kommer att ge fatwor (ett religiöst utlåtande) utan kunskap. De är vilseledda och vilseleder andra”.⁵

Vad krävs för att bli en mujtahid?

Jag kommer här att presentera ett antal villkor (shorut) som krävs för att en muslim ska erkännas som en mujtahid. Det är viktigt att notera att dessa villkor endast är en bråkdel av vad en mujtahid på högsta nivå måste kunna.⁶ Några av dessa villkor är följande:

1. **Kunskap i det arabiska språket och dess grammatik på en mycket hög nivå.**⁷
2. **Hafidh al-Quran** (En person som memorerat Koranen).
3. **Hafidh al-hadith** (En person som memorerat åtminstone 100 000 hadither inklusive deras kedjor).
4. **Mustalah al Hadith** (Hadith klassifikation – att kunna bedöma en hadiths tillförlitlighet).

---

⁵ *Sahih Bukhari*, hadith 98.

⁶ *Kamali*, 366-393 och speciellt 374-7; se även *Amidi* IV, 219-11, *Shirazi*, 71-2 och *Bilmen* I, 247, 250, 251-2.

⁷ Se *Juwayni*, §§70-216, och *al-Asma`i* (Siddiqi, 84-5).

5. **Kunskap i 'ilm al-nasikh wa al-mansukh** (Kunskap om de upphävande och upphävda koranverserna och haditherna).
6. **Asbab al-nozool** (Kunskap om omständigheterna kring uppenbarelsen av koranverser och hadither).

Jag kommer nu att gå närmare in på dessa punkter och förklara varför de är nödvändiga.

1. Kunskap i det arabiska språket och dess grammatik på en hög nivå.

En mujtahid imam ska i första hand behärska det arabiska språket, detta av följande logiska skäl:

- Alla hadith-samlingar finns inte översatta till andra språk såsom engelska (exempelvis Imam Ahmad ibn Hanbals *Musnad*, Ibn Abi Shaybas *Musannaf*, Ibn Khuzaymas *Sahih*, al-Hakims *Mustadrak* m fl), för att inte tala om svenska. Därför kan inte en person veta om Profeten (må Guds frid vara över honom) fällt ett uttalande beträffande ett visst ämne eller ej.
- Den andra anledningen är att även om alla hadith-samlingar skulle finnas översatta så är en översättning endast en andrahandskälla och en tolkning i sig. När ett ord översätts från engelska till svenska finns det ett antal alternativ att välja på, då varje ord kan ha många olika betydelser (och detta gäller synnerligen det arabiska språket) . Därför gör en översättare ett eget val och tolkning av de betydelser som ett specifikt ord kan tänkas ha i ett annat språk. Om någon därför använder en hadith-översättning för att bevisa något, använder han den andrahandskälla som en tidigare persons tolkning utgör (nämligen översättarens).
- Det räcker inte bara med att behärska det arabiska språket, utan en mujtahid ska även känna till vad de olika orden i koranverser eller i hadither betydde under Profetens (må Guds frid vara över honom) tid. Detta av den enkla anledningen att olika ords betydelse i varje språk ändras över tid. I det engelska språket betyder exempelvis numera ordet ”gay” att en person är homosexuell, men för inte så länge sedan använde människor ordet då de syftade på en glad person. Om någon

idag skulle läsa en hundra år gammal bok och komma förbi meningen: ”and Peter was gay” kan han eller hon i sin okunnighet tro att texten förmedlar att Peter var homosexuell. Detta öppnar för misstolkningar, och var inte alls vad författaren ville förmedla till läsaren – när författaren skrev detta ville han egentligen påpeka att Peter var en glad person.

Samma sak gäller det arabiska språket. Många ord har också ett flertal synonymer och det är viktigt att känna till nyanserna, annars kan man missuppfatta uttalanden av Profeten (må Guds frid vara över honom).

- Vi kan illustrera svårigheterna med att tolka språket med hjälp av följande exempel: Ordet ”hatta” حَتَّىٰ har ett flertal betydelser i det arabiska språket. Enligt Ibn Hishams *mughni al-Labib 'an kutub al-a'arib* har den 17 olika betydelser. Av detta följer att om någon exempelvis vill veta vad laylatul qadr (Allmaktens Natt) är måste han först ta reda på vad Gud menade med följande mening: ”Den [Natten andas] fred ”hatta” dagen gryr!” [97:5]. I det här fallet är ”hatta” en så kallad *harf jaar*. Frågan är nu om Gud med ”hatta” menar:

1. fram till *och inklusive* gryningen?

Eller endast:

2. fram till gryningen?

I det här fallet kan ordet ”hatta” innefatta båda betydelserna. Men vilket av dem är det i den ovannämnda meningen? Om en person inte kan besvara den frågan har han ingen befogenhet att tolka koranen på egen hand och måste därför följa (göra taqlid av) experterna på det arabiska språket.

- Ett annat exempel på komplikationerna med att tolka språk är följande vers: ”TROENDE! Qawmon (personer/ett folk) skall inte göra narr av Qawmon (andra personer/ett annat folk).” (Koranen 49: 11).

I det arabiska språkets usul (grundspråkslära) finns det en regel som säger att varje gång ett förbud (nahi) följs av ett obestämt substantiv gäller förbudet undantagslöst alla. I versen ovan följs förbudet mot att göra narr av ett obestämt substantiv, nämligen ”personer/folk”. Därför kan vi konstatera att förbudet gäller alla personer/folk utan undantag (även ickemuslimer). Någon som inte känner till företeelser som detta (arabiskans grammatik på en hög nivå) får följaktligen inte tolka koranen.

2. Hafidh al-Quran (En person som memorerat Koranen).

Det krävs stora kunskaper av Koranen för att kunna tolka den rätt. Jag kommer nu att illustrera detta med ett par exempel.

Exempel 1:

För en muslim ska kunna ge sitt uttalande (fatwa) i en viss fråga måste han/hon ha kunskap om hela Koranen, eftersom de verser som behandlar vissa ämnen är utspridda över hela den heliga boken. Ett exempel är reglerna för hajj (pilgrimsfärden) vilka finns på olika platser i Koranen, i sura al-Baqarah (Koranen 2:196-203) och sura al-Hajj (Koranen 22:26-27). Samma sak gäller andra ämnen såsom äktenskap och skilsmässa. Det står bland annat i en vers: ”När någon av er dör och efterlämnar hustrur, skall de iaktta en väntetid av fyra månader och tio dagar [innan de får ingå nytt äktenskap].” (Koranen 2:234). Av denna vers förstår vi att en skild kvinna måste vänta fyra månader och tio dagar innan hon kan gifta sig på nytt. En person som inte har djupa kunskaper i Koranen kan då lätt tro att denna vers gäller undantagslöst *alla* kvinnor. Men det finns andra koranverser som behandlar samma ämne, och en person som inte känner till detta kommer att dra felaktiga slutsatser. Vi kan således läsa i en annan koranvers att en gravid kvinnas väntetid upphör när hon föder (Koranen 65:4).⁸ Av det förstår vi att gravida kvinnor inte inkluderas i den generella betydelsen av den ovancerade versen från Koranens andra kapitel.

Exempel 2:

Andra verser kompletterar varandra, och det är viktigt att känna till båda för att inte göra sig skyldig till missvisande eller falska uttalande. Vi kan exemplifiera med hjälp av följande vers: ”Troende! När ni sinsemellan träffar avtal om lån med fastställd förfallotid, teckna då ned avtalet i skrift. Låt en skrivare noggrant skriva ned [vad som avtalats] mellan er. Ingen skrivare får undandra sig att skriva, såsom Gud har lärt honom. Låt honom alltså skriva och låt låntagaren diktera och, om han fruktar Gud,

---

⁸Se även: *Sahih Bukhari i fath al-bari* 9:379 och *Sahih Muslim* 2.1122, och även Ibn Kathirs tafsir av koranversen 2:234.

sin Herre, inte dra ifrån något [från sitt åtagande]. Om låntagaren är svag till förståndet eller sjuklig eller [annars] inte i stånd att diktera, låt då den som tillvaratar hans intressen diktera och undvika partiskhet. **Och tag två av era män till vittnen...**” (Koranen 2:282).

Om man bara känner till denna vers kan man tro att det enda villkoret är två manliga vittnen. Men i en annan koranvers kan vi läsa att de som vittnar även ska vara ”två rättsinniga människor” (Koranen 65:2). Därmed kan man enligt denna tolkning inte ta ett muslimskt vittne som inte ber, fastar eller har bra akhlaq (ett gott uppförande).

3. Hafidh al-hadith (En person som memorerat åtminstone 100 000 hadither inklusive deras kedjor).

Anledningen till att de lärda påpekat att en mujtahid ska ha memorerat cirka 100 000 hadither för att kunna praktisera ijthad på högsta nivån är nämligen att det finns motsvarande antal sahih-hadither befintliga. Vissa stora mujtahider, som Imam Ahmad, har till och med sagt att en mujtahid skall behärska omkring 400 000 hadither inklusive deras kedjor.⁹ Jag ska nedan försöka belysa varför detta av dem lärda ansetts vara så viktigt.

Exempel 1:

Man måste känna till alla hadither om ett visst ämne för att kunna veta om det är förbjudet eller inte, och för vem. Vi kan illustrera detta med ett exempel: Profeten (må Guds frid vara över honom) sade: ”Om någon från min ummah bär guld och dör då de bar det, kommer Gud att neka den personen paradiset guld”.¹⁰

Om man får höra detta utan att känna till andra hadither om ämnet, och gör en tolkning utifrån den generella betydelsen av hadithen, kan man tro att detta gäller **alla**

---

⁹ Imam Ahmad, *I‘lam al-muwaqqi‘in*, 4.205.

¹⁰ Rapporterat av Imam Ahmad.

muslimer inklusive kvinnor. Men vi kan nämligen i andra hadither läsa: ”Dessa två [guld och silke] är haram (förbjudet) för männen i min ummah”.¹¹

Någon som inte kände till detta kan göra misstaget att påstå att guld är haram för både män **och** kvinnor.

Exempel 2:

De fyra madhhaberna är överens om att låren är en del av awran (de av kroppens delar som måste täckas), men nu finns det en hadith som säger att Profeten (må Guds frid vara över honom) blottade ena låret på återresan från Khaybar.¹²

Om någon som inte har kunskap om andra hadither läser detta skulle han/hon kunna tro att låret inte tillhör awran och därför blotta låret och begå en förbjuden handling (eller, ännu värre, be med blottade låar).

Det finns nämligen andra sahih (tillförlitliga) hadither där vi istället kan läsa: ”låren är en del av awran”,¹³ ”De två låren är nakenhet”,¹⁴ och: ”det som finns under naveln är nakenhet”.¹⁵

Hur ska vi då förklara dessa *till synes* motsägande hadither? Det finns en välkänd princip som säger att ”en tydlig befallning i Profetens (må Guds frid vara över honom) ord har företräde över en handling av honom”. Vissa saker var nämligen tillåtna, eller förbjudna, endast för Profeten (må Guds frid vara över honom) och för ingen annan i hans umma. Tahajjud (nattbön), var t.ex. obligatoriskt för Profeten (må Guds frid vara över honom), och tillåtelsen att gifta sig med mer än fyra fruar gällde enbart honom etc. Därav förstår vi att tillåtelsen att blotta låret bara gällde honom och ingen annan.

Exempel 3:

Ett annat exempel är Profetens (må Guds frid vara över honom) hadith som förklarar att den som ljuger inte får sin fasta accepterad av Gud.¹⁶ Om någon läser denna hadith

---

¹¹ Relaterad till Imam Ahmad, abu dawud, al-Nisa'i, ibn Hayyan och ibn Majah med följandetillägg: ”men halal för kvinnorna”.

¹² Sahih *Bukhari*, hadith 1.103–4.

¹³ Hakims *al-Mustadrak*.

¹⁴ Imam al-Baghawis *Sharh al-sunna* 9.21.

¹⁵ Imam Ahmad 2.187.

utan att känna till de kompletterande haditherna som förklarar att det endast är mat, dryck och sexuell umgänge som bryter fastan, kan han/hon få för sig att även lögn bryter den. Men vad hadithen syftar på är belöningen för fastan och inte dess giltighet.

Exempel 4:

Vissa generella ('aam) koranverser eller haditer specificeras (khaas) av andra, och det är viktigt för en mujtahid att känna till detta. Ett exempel är när Gud i den heliga Koranen säger: ”Troende! Ät av de goda ting som Vi skänker er för ert uppehälle och tacka Gud, om det är Honom ni [vill] dyrka. **Vad Han har förbjudit er är kött av självdöda djur, blod och svinkött och sådant som offrats åt en annan än Gud....**” (Koranen 2:172–173).

Om någon inte känner till att många hadither specificerar versens generella budskap (att endast det som nämnts i versen förbjudits) kan man av okunnighet inkludera ”fåglar med klor” som tydligt förbjudits i en hadith.¹⁷ Om man dessutom inte känner till andra hadither som specificerar förbudet att äta fåglar med klor, skulle man i sin okunnighet tro att detta gäller *alla* fåglar med klor. Men det framgår av andra hadither att kyckling inte inkluderas i detta förbud.¹⁸

Exempel 5:

I andra fall ger hadither dispens till enskilda individer, men inte andra. Detta kan illustreras med hjälp av hadithen där Salim, som var förbunden till Abu Hudhayfa och hans fru Sahla bint Suhayl, ville bli en mahram i huset. Han fick på Profetens (må Guds frid vara över honom) uppmaning och i vuxen ålder dricka lite av Sahlas bröstmjölk från en bägare.¹⁹ Den som inte känner till att andra kompletterande

---

¹⁶ *Sahih Bukhari* 3:127, se Fath Al-Bari, vol. 5, sid. 18.

¹⁷ *Sahih Muslim* hadith 1934.

¹⁸ *Sahih al-Bukhari*, hadith 5198.

¹⁹ *Sahih Muslim*, hadith nummer 1453.

hadither²⁰ som förtydligar att detta var en dispens endast för Salim, kan han/hon tro att detta undantag gäller övriga muslimer också.

Exempel 6:

Vi bör även nämna att en mujtahid ska kunna bedöma vilken hukkam al-shar'i en hadith har (alltså kunna bedöma om hadithen menar att en viss handling är förbjudet, orekommenderat, tillåtet, rekommenderat, eller obligatoriskt). Vissa är så okunniga om bevisföringen i sin skola att de vill lämna den – på grund av att de inte känner till kompletterande eller specificerande hadither. Enligt Shafi'i skolan är det exempelvis makroh (en orekommenderad handling) om klädnaden hänger nedanför ankeln. Men det är inte haram, såvida det inte görs av fåfänga.²¹ En person som läst hadithen där Profeten (må Guds frid vara över honom) i starka ordalag fördömer detta bruk kan komma tro att Shafi'i skolan har fel, och börja fördöma sin madhhab. Men om man skulle känna till de kompletterande haditherna skulle man förstå varför Shafi'i skolan (liksom hanbali- och hanafiskolorna) anser det vara makroh men inte haram. Ett av dessa hadither handlar om Abu Bakr, som när han hörde att detta sade: "Guds Sändebud! Min izar (klädnad) faller ner om jag inte håller den på plats." Profeten (må Guds frid vara över honom) sade då: "Du hör inte till dem som gör det av fåfänga".²² På den tiden brukade nämligen personer av högre social status ha sin izar släpande efter sig. Ni kanske har sett gamla målningar av kungar och adelsmän med slavar bakom sig som håller upp deras långa mantlar. Det var just detta bruk Profeten (må Guds frid vara över honom) ville avskaffa.

---

²⁰ *Sahih Muslim*, hadith nummer 1454.

²¹ Se *al-Majmu'* 4/338 av imam Nawawi.

²² *Shahih Bukhari Volym 7, Bok 72, Nummer 675*.

4. Mustalah al-Hadith (hadith-klassifikation – att kunna bedöma en hadiths tillförlitlighet).

Anledningen till att den som vill praktisera ijtihad måste kunna bedöma hadithens tillförlitlighet själv, är att han annars skulle göra taqlid av en annan persons expertis. Och för en Mujtahid imam av den högsta graden är det nämligen förbjudet att göra taqlid. Låt oss gå igenom detta lite närmare genom att återge en diskussion jag hade med en annan muslim om detta:

Han: Taqlid är förbjudet. Man får inte följa någon utan att känna till den personens bevisföring.

Jag: Tvärtom. De flesta människor gör taqlid av nödvändighet, även du! Låt mig fråga dig en sak.... När du läser din tashahud i bönen, brukar du röra på pekfingret, eller har du det stilla?

Han: Jag rör det.

Jag: Och varför gör du detta?

Han: Jag har läst i al-Albanis bok *Sifah Salah-al-Nabee*, en hadith relaterad till Wa'il ibn Hajr, om att Profeten (alaihi salaam) brukade röra fingret under tashahud.

Jag: Visste du att det även finns hadither som förklarar att Profeten (må Guds frid vara över honom) inte rörde fingret under tashahud?²³

Han: Ja, det känner jag till. Men som Albani påpekar i *Sifah Salah-al-Nabee*, sidan 66, så är de haditherna da'if (svaga, eller icke tillförlitliga hadither).

Jag: Då undrar jag hur *du* vet att Albani hade rätt när han påstod att den hadithen han åberopar är sahih (pålitlig), medan haditherna från abu Dawud och Bayhaqi är da'if?

---

²³ *Sahih Muslim*, hadith 1.408, *Bayhaqi*, hadith 2.131–32, och *Abi Dawud*, Hadith 1.260.

Han: Shaykh Albani är en stor muhadith (en lärd person inom hadith-vetenskapen).

Jag: Frågan är inte hur stor muhadith han är eller inte. Låt oss för argumentationens skull säga att han är den största muhadith vår ummah (samfund) någonsin haft. Det jag undrar över är hur *du* vet att hadithen han åberopar är sahih medan haditherna från abu Dawud och Bayhaqi är da'if? Har du undersökt hadithens kedja själv, och kommit fram till slutsatsen den slutsatsen? Om du inte är en muhaddith kan du inte heller bedöma detta och måste därför göra taqlid av al-Albani och hans omdöme.

Han: Nej, det har jag inte gjort, men jag litar på al-Albanis omdöme.

Jag: Kalla det vad du vill, men sanningen är den att du gör taqlid av honom utan att känna till hans bevisföring då han påstår att hadithen han lutar sig mot är sahih, medan de andra är da'if. Om detta inte är taqlid, då vet jag inte vad som är det!

Han: Det kanske råder khilaf (olika meningar bland de lärda) i frågan.

Jag: Ja, det råder khilaf.²⁴ Tre av de fyra rättsskolorna, förutom Maliki skolan, anser att man inte ska röra fingret under tashahud. Jag rör själv pekfingret under tashahud då jag följer Maliki skolan i min salah (bön).

Han: Men vad är då problemet? Försöker du motbevisa dig själv?

Jag: Du missar poänger helt. Jag försöker inte bevisa att du (eller jag, för den delen) gör rätt eller fel då vi rör fingret under tashahud, det är en annan diskussion. Det jag vill visa dig är att även om du skulle överge al-Albanis position och följa någon annan imam så gäller samma sak, nämligen: hur vet du att de har rätt och Albani fel? Vem du än väljer att följa i frågan gör du taqlid då du själv varken kan bedöma hadithernas tillförlitlighet eller klassifikation (är uttalandet i hadithen exempelvis obligatorisk, rekommenderat, förbjudet och så vidare?).

---

²⁴ När det råder olika meningar bland mujtahider är det giltigt att följa båda åsikterna. Se al-Shatibi i *al-Muwafaqat* (4:119).

Det framgår tydligt att de personer som inte kan värdera eller klassificera hadither måste göra taqlid av olika muhadithers (hadith lärdas) omdömen. Det bör här nämnas att i själva definitionen av vad en *sahih hadith* är måste vi lita till andras expertis, eller komma på en egen definition, eftersom det självklart inte framgår av Koranen och Sunna vad som är en *sahih hadith*.

5. Kunskap i 'ilm al-nasikh wa al-mansukh (Kunskap om de upphävande och upphävda koranverserna och haditherna)

Även om en hadith är *sahih* kan den ha blivit upphävd av en senare uppenbarad koranvers eller hadith.²⁵ Därför är det av yttersta vikt att man känner till detta, annars kan en muslim begå stora misstag. Jag kommer nedan att ge några exempel på detta.

Exempel 1:

Enligt en koranvers²⁶ kunde muslimerna välja att antingen fasta eller ge nödställda att äta. Men denna vers upphävdes av den som följer.²⁷ Därmed kan ingen citera den upphävda versen och påstå att han är fri från plikten att fasta genom att ge mat till nödställda, men utan kunskap är det precis vad som kan komma att inträffa.

Exempel 2:

I en koranvers kan vi läsa: ”Om *någon* av er vid sin död efterlämnar hustrur skall de i testamentariskt förordnande tillförsäkras försörjning [ur kvarlåtenskapen] under ett år, med rätt för dem att under denna tid bo kvar [i hemmet].”(Koranen 2: 240).

---

²⁵Se *Sahih Muslim Bok 3, hadith Nummer 675* där Abu al. 'Ala' b. al-Shikhkhir säger att Profeten upphävde vissa av sina tidigare uttalanden på samma sätt som Koranen upphäver vissa verser.

²⁶Koranen 2:184.

²⁷Se exempelvis: *Sahih Bukhari* volym 6, bok 60, hadith nummer 34.

Denna vers har upphävts av följande: ”När någon av er dör och efterlämnar hustrur, skall de iakttä en väntetid av fyra månader och tio dagar [innan de får ingå nytt äktenskap].” (Koranen 2:234).²⁸ Det är här intressant att notera att versen som blir upphävd är placerad längre fram i Koranen än den upphävande versen.

Exempel 3:

I en hadith säger Profeten (må Guds frid vara över honom) till sahaba (lärljungarna) att om imamen leder bönen sittande skall de också be den sittande,²⁹ men i en annan hadith kan vi läsa att Profeten (må Guds frid vara över honom) bad sittande medan sahaba bad bönen stående bakom honom.³⁰ Genom en noggrann kronologisk analys av haditherna har de lärda kommit fram till att hadithen som beordrar sahaba att be bönen sittande bakom en sittande imam upphävts av den senare händelsen.³¹ En person som endast känner till den första hadithen kan lätt komma att handla fel.

Exempel 4:

I en hadith förbannade Profeten (må Guds frid vara över honom) kvinnor som besöker gravar.³² Men i en senare hadith säger han: ”Jag har tidigare förbjudit er att besöka gravar, men nu: besök dem”,³³ och i en annan hadith tillåter han sin fru ’Aisha att besöka gravar.³⁴ Anledningen till att denna lag ändrades (enligt vissa lärda) var att kvinnor under jahiliyyah (tiden innan islam) brukade skrika, riva sitt hår och göra andra liknande handlingar som är opassande i islam.

---

²⁸ *Sahih Bulhari* volym 6, bok 60, hadith Nummer 53 och 60. Se även Ibn Kathirs tafsir av den versen.

²⁹ *Sahih Muslim* bok 4, hadith nummer 826.

³⁰ *Sahih Muslim* bok 4, hadith nummer 837.

³¹ se exempelvis Shafi’i, *Risala* ’Khadduri’, 199-202.

³² *Tirmidhi*, 3.371.

³³ *Sahih Muslim*, 2.672.

³⁴ *Sahih Muslim*, 2.671

Exempel 5:

Komplikationerna med hadithtolkning kan också illustreras med hjälp av följande exempel. I en hadith kan vi läsa att ”under Profetens (må Guds frid vara över honom) tid brukade hundar komma in moskén när de ville och urinera, och man tvättade inte platsen med vatten”.³⁵ Den person som inte känner till att den ovannämnda händelsen skildrar den tid moskén i staden Medina inte hade dörrar (och att reglerna kring hundars orenhet inte etablerats),³⁶ kan komma att tolka hadithen felaktigt. Vi bör dock påpeka att Maliki skolan inte anser hundar vara orena.

Exempel 6:

Ett annat välkänt fall av naskh (upphävande) är mut’ah (tidsbestämd äktenskap) som till att börja med var tillåtet, men som senare kom att förbjudas.

Dessa ovannämnda fall är tämligen uppenbara eftersom Profeten (må Guds frid vara över honom) uttryckligen förklarade att det ena upphäver det andra. Men det finns fall som inte är lika uppenbara vilket gör det ännu svårare att bedöma vilken koranvers eller hadith som ersätter en annan. Utan djupa kunskaper i denna vetenskap, som heter ”ilm al-nasikh wa al-mansukh”, kan man därför begå stora misstag.

6. **Asbab al-nozool** (Kunskap om omständigheterna kring uppenbarelsen).

Det är viktigt att känna till omständigheterna eller sammanhanget kring vilken en koranvers eller en hadith uppenbarades, annars kan man helt komma misstolka den. Ett välkänt exempel på detta är följande:

”As-Safa och Al-Marwah hör till Guds symboler. Den som beger sig till Helgedomen för den större eller den mindre vallfärden och då vill vandra fram och tillbaka mellan dem gör därför ingenting klandervärdt. Och den som av fri vilja gör en god handling utöver vad plikten bjuder [skall finna att] Gud, som har kunskap om allt, erkänner [Sina tjänares] förtjänster.” (Koranen 2:158).

³⁵ Sahih Bukhari, hadith nummer 174 i boken om Wudhu’.

³⁶ Se exempelvis Imam al-Shawkanis *Nayl Al-Awtaar*.

När 'Urwah läste den ovanciterade koranversen var hans tolkning att det inte är obligatoriskt att vandra mellan dem två kullarna Al-Safa och Al-Marwah under pilgrimsfärden. Detta eftersom versen säger: ”de **gör därför ingenting klandervärt**”, och *inte att man måste* göra det. Han såg det med andra ord inte som ett påbud. När 'Aisha hörde detta sade hon att 'Urwah hade sagt något dåligt, och förklarade att om det verkligen var detta som versen ville förmedla skulle Gud istället ha sagt: ”Det är ingen synd om någon inte vandrar mellan dem”. Sedan börjar Aisha klargöra omständigheterna bakom uppenbarelsen av koranversen. Hon sade: ”Versen uppenbarades angående Ansar som innan Islam brukade anta ihlal (eller ihram för hajj) i Mushallal för deras avgud Manat som de dyrkade. De som antog ihlal för Manat brukade tveka inför att utföra vandringen mellan Al-Safwa och Al-Marwah-bergen. Därför frågade de Guds sändebud (må Guds frid vara över honom) angående detta: ”O Guds sändebud! Under jahiliyyah (tiden innan Islam) brukade vi tveka inför att utföra tawaf mellan Al-Safwa och Al-Marwah. Då uppenbarade Gud: Al-Safa och Al-Marwah hör till Guds symboler...[till slutet av versen]”.³⁷

Genom exemplet ovan förstår vi att man lätt kan missförstå en koranvers om man inte känner till omständigheterna kring dess uppenbarelse. Jag ska avsluta diskussionen kring asbab al-nuzul genom att återberätta följande konversation mellan 'Umar och ibn 'Abbas:

Umar: *Varför skulle det finnas oenighet i umman, alla följer samma Profet och ber mot samma qiblah?*

Ibn Abbas: *Ya amir al-mumenin, Koranen sändes ner till oss, vi läser den och vi vet omständigheterna kring vilken den uppenbarades (asbab al-nuzul). Men det kan finnas folk efter oss som kommer att läsa Koranen utan att känna till omständigheterna kring dess uppenbarelse. Följaktligen kommer de att bilda egna uppfattningar som kan komma att leda till konflikt och till och med blodsutgjutelse mellan dem.*³⁸

Det är bland annat exemplen ovan som har gjort att de lärda sagt att vi måste följa en av de fyra rättsskolorna.³⁹

---

³⁷ Ahmad 4:27; Sahih Muslim hadith 2:929; Fath al-Bari 3:581.

³⁸ Imam Shatibi, *muwafaqat III*, sid. 201.

³⁹ se Ibn Salah, *Bughya al-mustarshidin fi talkhis fatwor ba'd al-a'imma min al-muta'akhhirin*, sid. 8.

Diskussion kring de sex punkterna

Vad jag har försökt visa med hjälp av de sex punkterna ovan är att det inte räcker med att läsa en hadith och tro att man kan implementera sin egen förståelse av den, det krävs nämligen mycket mer än att känna till ett stort antal hadither för att få en god förståelse i en viss fråga. Detta är även vad de lärda har konstaterat.⁴⁰

Jag har också genom de sex punkterna ovan försökt illustrera varför taqlid av en mujtahid imam eller en madhhab är en *nödvändighet* för alla som inte har djupa kunskaper i religionen. Muslimer är nämligen uppdelade i lärda och lekmän. Ibn Taymiyah skriver i en fatwa: ”Det är majoritetsåsikten i umman att både ijthad och taqlid är tillåtna, ijthad för den som har förmågan, och taqlid för den som inte förmår göra ijthad.”⁴¹

Alla som är ärliga mot sig själva inser nog att de inte har förmågan som krävs för att praktisera ijthad. Det bör nu också stå klart att en person som inte har kunskap inom de ovan nämnda sex vetenskaperna inte heller är kapabel att *bedöma* bevisföringen, och därför är kravet (som många nutida muslimer yttrar) på att ”komma med bevis” irrelevant.

Men hur ska vi då göra? Jo, vi ska göra som Koranen befäller oss, nämligen att vända oss till de lärda. Men hur vet vi att madhhaberna inte vilseleder oss? Svaret är som följer:

- Eftersom en madhhab består av den samlade kunskapen av lärda som studerat med lärda som i sin tur studerat med andra lärda och så vidare, tillbaka till sahaba, i en obruten kedja.
- Det råder **konsensus** (ijma') bland de lärda om giltigheten i att följa en madhhab om vi saknar djupa kunskaper (exempelvis inom de ovan nämnda vetenskaperna). Och profeten (må Guds frid vara över honom) har förklarat i en sahih hadith: ”mitt samfund kommer inte att enas kring en villfarelse”.⁴²
- En madhhab består inte av *en* lärd persons åsikter, utan tiotusentals lärda, som i över tusen år ägnat sina liv åt att studera Koranen och sunnan. Vi har också hadither som

---

⁴⁰ Ibn al-Qayyim, *I'lam al-muwaqqi'in*; Al-Qârî, *Mu`taqad Abî H.anîfata al-Imâm fî Abaway al-Rasûl `Alayhi al-S.alât wa al-Salâm*, sid. 42; Ibn Abî H.âtim, *al-Jarh. wa al-Ta`dîl*, sid. 22-23; Ibn Abî Zayd, al-Jâmi, *al-Sunan*, sid. 118-119; Ibn `Abd al-Barr, *al-Intiqâ'*, sid 61; al-Dhahabî; Imam al-Haytami, *al-Fatâwâ al-H.adîthiyya*, sid. 283; och Ibn Wahbs uttalande relaterad av Ibn `Asâkir och al-Bayhaqî cf. Ibn Rajab, *Sharh. al-`Ilal* (1:413) och `Awwâma (sid. 76).

⁴¹ Ibn Taymiyah, *Fatwor* 20/203. Se även hadithen i *Bayhaqi* 1/227, *Dar-i-Qutni* 1/189, och *Abu Dawud* 1/93.

⁴² *Al-Hakim* 1/116. Se även hadithen i *al-Tirmidhi* 4/2167. Se också *Mishkat*, 1/173.

gör det klart för oss att om en lärd imam utövar ijtihad är det **giltigt** att följa honom även om han skulle ha fel (och det vet endast Gud).⁴³

En av anledningarna till att vi anser det vara ogiltigt att följa *ghair muqallidun* (exempelvis salafi/wahhabiskolan) är att dessa inte kan spåra sina kunskapstraditioner tillbaka till sahaba i en obruten mutawatir kedja med studenter och lärda. Abdullah ibn Mubarak sade: ”Den som söker i sin religions sak utan en kedja (isnad) kan jämföras med den som [försöker] gå upp på taket utan en stege”.⁴⁴ Och Sufyan al-Thawri sade att “isnad är den troendes vapen. När någon inte har ett vapen, med vad ska han då strida?”. Ibn Taymiyya skrev att “isnad är ett unikt kännetecken för den islamiska umman. Och bland muslimer är det ett utmärkande drag hos ahl al-sunnah wa al-jama’ah (sunni muslimer)”.⁴⁵

Avslutningsvis vill jag uppmana var och en att ställa sig själva frågan: Har jag den kunskap som krävs för att kunna bedöma bevisföringen i en hadith eller koranvers med tanke på de ovan nämnda sex punkterna?

Men hur ska då den som ser en hadith som verkar gå emot den egna madhhaben (rättsskolan) agera? Du bör börja med att fråga dig själv: ”Har de tiotusentals lärda inom min madhhab, som under hela sin livstid, och i över 1 000 år undersökt Koranen och hadithen, men ändå ansett sin skolas åsikt vara riktig, inte läst den hadithen, medan jag gjort det?”. Om man är en förnuftig person måste man därför inse att de lärda hade en anledning till att inte använda hadithen som bevis i sin madhhab, eller till att tolka den annorlunda än du har gjort.

Några tänkbara anledningar:

- Kan språket som används i hadithen betyda andra saker eller tolkas på ett annat sätt? (Om du inte kan arabiska på en djup nivå finns inte möjligheten att undersöka detta).
- Är hadithen sahih (tillförlitlig) enligt alla lärda?
- Är den hadithen upphävd?
- Finns det andra rewayat (skildringar) av hadithen som förklarar eller utvecklar den närmare?

---

⁴³ Se exempelvis *Bukhari*, vol. 2, sida 1092.

⁴⁴ Se introduktionen till Sahih Muslim, 1/87, *al-Jami' li akhlaq al-rawi wa adab al-sami'*.

⁴⁵ Ibn Taymiyya, *al-Isnad min al-Din*, sid. 18-20.

- Kan anledningen till att hadithen inte används som bevis ha sin grund i din madhhabs metod? Har exempelvis en *hadith ahad* (även om sahih) mer värde i din skola som bevisföring än andra källor, exempelvis principen om 'amal ahl al-Medina (Medina folkets praxis)?
- Är det ett generellt eller ett specifikt uttalande?
- Vilka är omständigheterna kring hadithen?

Det är bland annat av dessa anledningar som al-faqih (den rättslärde) och al-mufassir (koranexegeten) Ibrahim al-Nakha`i sade: ”Om en av sahaba tvådde sig upp till handleden så svär jag att jag skulle göra detsamma, även om jag läste versen i Koranen som säger: ”upp till armbågarna (Koranen 5:6)”.⁴⁶

Ijtihad

Nu när jag har förklarat en bråkdel av dem krav som ställs på en mujtahid, vill jag förtydliga de olika nivåer av ijtihad som finns.⁴⁷

1. **Ijtihad mutlaq** – detta är den högsta graden av ijtihad. En mujtahid på denna nivå använder sin egen metodologi då han praktiserar ijtihad. En mujtahid imam på denna nivå får inte göra taqlid. Detta är fallet eftersom taqlid endast får göras av nödvändighet, och inte när man har möjlighet att praktisera ijtihad.
2. **Ijtihad takhriji** – detta är den andra gradens ijtihad, där mujtahiden måste hålla sig till en *mujtahid mutlaq imams* metodologi, och undersöka koranen och hadither utifrån den.
3. **Ijtihad intiqai** – detta är den tredje gradens ijtihad där en mujtahid undersöker de kvalificerade imamernas fatwor och väljer ut den mest lämpade för ett generellt eller specifikt fall i en ny situation.

---

⁴⁶ Ibn Abi Zayd, *al-Jami` fil-Sunan*.

⁴⁷ Se imam Nawawis *al-Majmu`*.

Stora faror är förknippade med att göra ijtihad om man inte har omfattande kunskaper inom bland annat de ovannämnda områdena. Vi kan belysa faran genom att återberätta en hadith där en man blev svårt skadad i huvudet under en resa. En natt då han vaknade i ett orent tillstånd (efter en våt dröm) och var i behov av ghusl (duschning av hela kroppen) frågade han sina följeslagare om det var tillåtet för honom att göra tayammum (den torra tvagningen med sand eller jord) istället, eftersom han var rädd att hans sår skulle förvärras och infekteras om det kom i kontakt med vatten. Men deras svar var att han måste utföra ghusl som vanligt, vilket de baserade på koranversen: ”..och **inte** finner vatten..” (koranen 4: 43). Mannen utförde ghusl och dog som en konsekvens av detta. När nyheten om händelsen nådde Profeten (må Guds frid vara över honom) sade han: ”De har dödat honom, må Gud döda dem! Kunde de inte ha frågat om de inte visste? Det enda botemedlet mot okunnighet är att fråga! Han kunde ha gjort tayammum, strukit över sitt bandage och tvättat resten av kroppen”.⁴⁸

Av denna hadith framgår vikten av att ha stora kunskaper innan man ger sin åsikt (fatwa) i fiqh frågor (frågor av juridik karaktär), och om man inte vet ska man fråga de lärda. Detta är en av anledningarna till att vi gör taqlid. Att kräva bevis blir som sagt irrelevant eftersom en lekman inte kan bedöma bevisföringen, om han kunde detta skulle det överhuvudtaget inte finnas någon anledning till att fråga.

För att sammanfatta kan vi säga att en lekman inte ska yttra sig i rättsfrågor och inte heller argumentera mot en mujtahid imams fatwor. Det enda lekmannen måste göra är att söka sig till pålitliga och fromma lärda. Detta kan han i vår tid bäst göra genom att följa en madhhab som består av tusentals lärda mujtahiders fatwor. Och det råder som sagt också konsensus (ijma’) kring de fyra madhhabernas giltighet.

---

⁴⁸ Abu Dawud, Ibn Majah, al-Darimi, och Imam Ahmad.

Anledningarna till rättsskolornas meningsskiljaktigheter

Nu vill jag ta upp frågan om khilaf eller ikhtilaf (meningsskiljaktigheter mellan lärda). Frågan har mycket att göra med madhhabernas olika metodologier. Detta vill jag behandla nu när vi vet lite mer om taqlid och ijthad.

Madhhabernas ibland motstridiga fatwor beror främst på tre faktorer:

- 1. Olika metodologier.**
- 2. De lärda har olika definitioner av en sahih hadith (tillförlitlig hadith).**
- 3. De lärda tolkar språket som används i Koranen och sunnan olika. Ett ord kan betyda vitt skilda saker i olika sammanhang.**

Jag kommer nu att gå närmare in på dessa tre punkter genom att exemplifiera och förklara. Men det är viktigt att komma ihåg att detta är långt ifrån allt som jag skulle vilja ta upp om ämnet.

1. Olika metodologier

För att svara på frågan om varför rättsskolorna ibland har motstridiga fatwor i vissa ämnen behöver vi hänvisa till deras sinsemellan olika metodologier som används när man vill utröna koranverser och hadithers budskap.

Jag vill börja diskussionen med att påpeka det faktum att när mujtahider från olika rättsskolor har olika meningar i en fråga får en muslim inte fördöma en person som följer en annan skolas fatwa än den egna. Detta eftersom en giltig utförd ijthad kan följas av andra med gott samvete. Även om en madhhab skulle ha fel (och detta vet i slutänden endast Gud) är det alltså giltigt att följa den eftersom rättsskolans fatwor baseras på giltig ijthad. Som det heter i hadithen: "När de har rätt får de två belöningar, och när de har fel får de en belöning".⁴⁹ Och Koranen beordrar oss: "Fråga dem som vet om ni inte vet" (fa s-alo ahl al-dhikr in kontom laa ta'lamon). (Koranen 16: 43).

---

⁴⁹ *Sahih Bukhari*, hadith 9.133.

Exempel 1

Som vi ser ovan tillhörde bland annat *Abu Hanifa* och *Imam Malik* salaf as-salih's generation (de tre första generationerna). Dessa imamer etablerade en metod som de använde sig av i sin ijtihad. Imam Malik ger t.ex. principen '*amal av ahl al-Medina* (Medina folkets *praxis*) företräde över en sahih hadith som är ahad (en hadith som förts vidare av ett eller ett fåtal personer, motsatsen till en mutawatir hadith) i sin metodologi.⁵⁰ Imam Malik förklarar det med följande ord: "Jag föredrar ett tusen [personer som förmedlar] från tusen, över en [person] som förmedlar från en".⁵¹ Därför skiljer sig imam Malik i vissa frågor från exempelvis Abu Hanifa och Imam Shafi'i, som inte använder sig av den principen. Vi kan illustrera detta med hjälp av följande exempel: det finns sahih hadither där Profeten (må Guds frid vara över honom) förbjöd muslimerna att fasta enbart på fredagar,⁵² trots detta nämner Imam Malik i sin *Muwatta* att det inte blott är tillåtet utan till och med en bra dag att fasta på.⁵³ Anledningen till detta är att medan hadither som förbuder fastan på enbart fredagar är ahad-hadither är Medina folkets *praxis* att fasta den dagen mutawatir. Eftersom de andra imamerna inte använder sig av principen '*amal ahl al-Medina-principen* förbjuder de följaktligen muslimer från att fasta enbart på fredagar, Imam Malik uppmuntrar däremot till den. Några av anledningarna till att Imam Malik använder sig av den principen grundas sig på risken som finns i att en ahad hadith (även om den är sahih) upphävs, medan Medinas invånare inte skulle ha *handlat* efter en upphävd hadith. En annan anledning är att orden i en hadith gällde eventuellt enbart en specifik situation, vilket var fallet i det ovannämnda berättelsen om följeslagaren Salim.

Exempel 2

Ett annat exempel på rättsskolornas olika metoder vid praktiserandet av ijtihad är att de lärda i Hanafi-skolan ger företräde åt en följeslagares (på arabiska *sahabi*) *handling* över hans *ord*, medan Shafi'i-skolan ger orden i hadithen företräde. Detta gör att rättsskolorna ibland kommer fram till olika slutsatser (fatwor), trots att man utgår från samma hadither. Ett exempel på detta är Imam Ali som i en hadith från Abu Dawud säger att Profeten (må Guds

---

⁵⁰ Se till exempel Imam Malik's autentiska *Risala* till *Imam Layth ibn as-Sa'd* sid. 29-32, se även *al-Muwatta'*.

⁵¹ Iyad, *Tartib al-Madarik* 1:66. Se även Imam Malik's autentiska *Risala* till *Imam Layth ibn as-Sa'd* sid. 29-32, och *al-Muwatta'*.

⁵² Se exempelvis *Sahih Muslim*, hadith nr.1928.

⁵³ Imam Malik *Muwatta* 18.22.60.

frid vara över honom) lyfte sina händer upp till axelhöjd när han avslutade sin koranrecitation i bönen, innan han gick ner till ruku' (bugningen) och när han kom upp från den.⁵⁴ Men imam Muhammad – Muhammad Bin Abaan Bin Saalih och Abu Bakr Bin Abdullah Nahshali – Aasim Bin Kulaib Jarmi – hänvisar till sin far vilken var en följeslagare till imam Ali och som berättade följande: ”Ali lyfte sina händer vid första takbir, därefter lyfte han aldrig sina händer igen i bönen”.⁵⁵ Hanafi-skolan och Shafi'i-skolan förenar dessa två till synes motsägande hadither genom att applicera olika metoder, och ger således olika fatwor. I Hanafi-skolan, som ger en följeslagares *handling* företräde över hans *ord*, lyfter man därför inte sina händer annat än vid första takbir. Shafi'i-skolan som däremot ger *ordet* i en hadith företräde handlar följaktligen efter det som sägs hadithen från Abu Dawud.

Exempel 3

I en annan hadith kan vi läsa: ”när en hund slickar en skål, tvätta den sju gånger, varav en gång måste ske med ren jord”.⁵⁶ Shafi'iter (och Hanbali-skolans lärda) agerar efter orden i hadithen medan de lärda i Hanafi-skolan inte gör det. Anledningen till detta är några bevis som talar för att Abu Huraira själv *inte handlade* efter hadithen, förutom detta vet vi att kriteriet för rening normalt sett är att tvätta något *tre* gånger och inte sju. Hanafiter tillämpar denna metod bland annat eftersom en hadith måhända är upphävd, medan en följeslagares *handling* bevisar att utslaget i hadithen alltjämt gäller. Med andra ord skulle en följeslagare inte *göra* en handling som profeten (må Guds frid vara över honom) upphävt, men att *återberätta* något han sagt, är däremot inget problem (upphävda verser finns exempelvis också kvar i koranen). Av exemplen ovan framgår det varför rättsskolorna ibland drar olika slutsatser från en och samma hadith, det grundar sig nämligen i skolornas olika metoder.

Exempel 4

I Hanafi-skolan specificerar man inte det generella budskapet av en mutawatir hadith eller koranvers som är klar och tydlig (qat'i) med en *ahad hadith*, detta eftersom en *ahad hadith* (även om den är sahih) är ett spekulativt (dhanni) bevis. Kort sagt förklarar hanafiter att hela

---

⁵⁴ *Abu Dawud*, bok 2, Hadith Nummer 0743.

⁵⁵ Imam Muhammad, *Muwatta*.

⁵⁶ *Abu Dawud*, bok 1, nr 73. Se även *Sahih Muslim*, hadith 418.

Koranen är mutawatir och ett antal hadither likaså, därför är vi säkra på deras tillförlitlighet, men vi inte kan vara **helt säker** när det kommer till en sahih hadith som är ahad (förmedlad av ett begränsat antal människor). Risken finns nämligen att en följeslagare citerat profeten felaktigt av misstag. Bland annat av denna anledning påpekar hanafiter att ”lösa antaganden kan inte ersätta sanningen.”⁵⁷ Och vi vet med visshet att Koranen och hadither som är mutawatir är tillförlitliga.

I Shafi'i skolans metodologi däremot specificerar man en mutawatir hadiths generella budskap om ahad hadithen är tillförlitlig. För att exemplifiera kan vi nämna att enligt Hanafiskolan är ett äktenskap *giltigt* (men ej tillbörligt) om en kvinna gifter sig utan en wali (giftoman). Detta trots att det finns en sahih hadith där Profeten (må Guds frid vara över honom) säger: ”Det finns inget äktenskap utan en wali”.⁵⁸ Hanafiter invänder i det fallet med att citera koranversen: ”Om mannen [oåterkalleligen] skiljer sig från sin hustru, är det sedan inte tillåtet för honom att ta henne tillbaka, om **hon inte först ingått äktenskap** (hatta tankiha) med en annan man.” (Koranen 2: 230).

Den yttre (dhahir) meningen av orden ”**hatta tankiha**” på arabiska inbegriper att en kvinna har rätt att själv ingå äktenskap med en annan man. Och eftersom man i den hanafitiska skolans metodologi inte ger en ahad hadith företräde över en koranvers (eller en mutawatir hadith) specificerar man inte den ovanciterade versen, och tillåter följaktligen ett äktenskap utan en wali (giftoman). I Shafi'i-skolan som däremot specificerar en mutawatir hadith med en ahad hadith anser man walin vara ett villkor för ett giltigt äktenskap.

2. De lärda har olika definitioner av en tillförlitlig hadith

Det finns inte utrymme att gå djupare in på detta i artikeln. Men några saker kan dock nämnas. Imam Shafi'i använde inte *en* sahabis (följeslagares) fatwa som bevis i sin skola medan de andra tre imamerna gjorde det. De lärda har också olika kriterier för vilka hadither som bör klassas som *sahih, hasan, daif, mawdu', munkar, mutawatir, ahad* etc. Detta är inte

---

⁵⁷ Koranen 53:28.

⁵⁸ Abu Dawud, hadith 2085.

så märkligt med tanke på att det inte finns några ”bevis” för vad en sahih hadith är i religionens källlitteraturer. Dessa är kriterier som våra ulama (lärda) har ställt upp.

Förutom förmågan att klassificera hadither finns det andra viktiga saker en rättslörd måste kunna bedöma.

I en hadith kan vi exempelvis läsa att Profeten (må Guds frid vara över honom) sade: ”Ät med din högra hand”.⁵⁹ Frågan är nu om detta obligatoriskt, eller rekommenderat? Enligt Imam Ahmad är det obligatoriskt, men dem andra tre imamerna anser det vara en rekommendation. Ur språklig synvinkel är bägge tolkningar giltiga då orden i hadithen kan vara såväl ett påbud som en rekommendation. Se även hadithen nedan där sahaba under Profetens (må Guds frid vara över honom) tid tolkade hans ord på olika sätt och därför kom fram till olika slutsatser.

3. De lärda tolkar språket i Koranen och hadither olika

Jag kommer nedan ge ett exempel från följeslagarnas tid på hur språket kunde vara orsak till meningsskiljaktigheter. Detta trots att Profeten (må Guds frid vara över honom) fortfarande levde med dem.

Exempel 1

Det har relaterats till ’Abdullah som berättade att: ”En dag då han återvände från Azhab-striden, kungjorde Guds Profet (må Guds frid vara över honom) till oss [till sahaba] att ingen skulle be Zuhr-bönen utom i Banu Qurayzas kvarter. [Vissa] människor som var rädda för att tiden för Zuhr skulle gå ut bad sin bön innan de nådde Banu Qurayzas gator. De andra [följeslagarna] sade: ’Vi kommer inte att be vår [Zuhr-]bön utom på den plats där Guds Sändebud beordrade oss att be den, även om [böne-] tiden går ut.’ (När han [Profeten] fick reda på detta klandrade han ingen av de båda grupperna)”.⁶⁰

---

⁵⁹ *Sahih Bukhari*, vol. 7, bok 65, hadith nummer 288.

⁶⁰ *Sahih Muslim*, bok 19, hadith 4374.

Här kan vi läsa om en grupp av följeslagarna som tolkade Profetens ord bokstavligt och väntade därför med att be sin bön tills de nådde Banu Qurayzas gator, medan den andra gruppen tolkade uttalandet figurativt (nämligen som en uppmaning att skynda sig till Banu Qurayza). Profeten (må Guds frid vara över honom) fördömde ingen av de båda grupperna, eftersom hans ord kunde tolkas på båda sätten. Självklart hade endast en av grupperna rätt då Profeten (må Guds frid vara över honom) avsåg *en av de två* meningarna med sitt uttalande, trots detta var båda tolkningar giltiga.

Det är ungefär så vi bör förhålla oss till madhhabernas meningsskiljaktigheter. Om två madhhaber har motstridiga tolkningar i en fråga har självfallet bara en av dem rätt inför Gud, men eftersom det går att tolka källorna (en viss hadith eller koranvers) på två olika sätt är båda skolornas åsikter i frågan *giltig* att följa.⁶¹ Ytterst vet bara Gud vilken madhhab som har den rätta åsikten, allt annat är spekulationer bland ulama (de lärda). Än en gång vill jag betona att ingen med säkerhet kan veta vilken rättsskola som har fel i en viss åsikt, eftersom de alla använder sig av bevis och tolkar det utifrån sina metodologier. På samma sätt kan vi inte heller säga vilken grupp av sahaba som hade rätt i hadithen ovan, de som tolkade Profetens (må Guds frid vara över honom) ord bokstavligt eller de som tolkade den figurativt – båda grupperna använde sin metod för att tolka orden.

Exempel 2

De olika skolornas khilaf (meningsskiljaktigheter) baseras ofta på dem lärdas förståelse av orden i hadithen. I en hadith återberättar 'Aisha att Profeten (må Guds frid vara över honom) kom hem en dag och frågade: ”har vi någon mat?” Vi sade ’nej’. Han sade **”inni saaim”**.⁶²

Imam Abu Hanifa tolkade orden ”inni saaim” utifrån dess lagbundna (haqiqah shar'iyyah) betydelse, nämligen: avhållsamhet från mat, dryck och sexuellt umgänge. Därför gav han i sin fatwa en person tillåtelse att påbörja en icke-obligatorisk fasta även *efter fajr* (gryningen). Imam Malik tolkade däremot orden utifrån en lingvistisk (haqiqah loqhaweyyah) utgångspunkt där ”saaim” på arabiska betyder då att *avstå* från något. Därmed ansåg Imam Malik att denna hadith *inte* är ett bevis för att en muslim kan påbörja en rekommenderad fasta efter fajr. Enligt den tolkningen menade Profeten (må Guds frid vara över honom) istället:

---

⁶¹ Se Ibn Hajar och Imam Nawawis tolkning av hadithen i al-Nawawis *Sharh Sahih Muslim*, och *Fath al-Bari* där Ibn Hajar säger: ”den här hadithen bevisar att när mujtahider har olika meningar i en fråga är båda [åsikterna] rätt [giltig att följa]”.

⁶² *Sahih Muslim* och *Abu Dawud*.

”Jag *avstår* [i så fall från att äta]”. Imam Malik anser följaktligen inte en fasta påbörjad *efter* fajr vara gilltig.

Exempel 3

Ett annat exempel på hur man kan komma fram till olika slutsatser (fatwor) grundad på sin tolkning av språket kan illustreras med hjälp av följande hadith:

”Den som fastar Ramadan och därefter fastar sex dagar *min* Shawwal, är som den som fastat ett helt år”.⁶³

Ordet مِّن ”*min*” kan bland annat tolkas på följande två sätt:

1. **Från** (alltså *med början i*) – som när man säger “*atayto min* Misr ila al-madinah” – jag kom från (med *början i*) Egypten till Medina”. Detta är hur Imam Malik tolkade ordet ”*min*” i denna hadith.
2. **Av**– I följande koranvers används ”*min*” som *av* istället för *från*: ”TROENDE! Män skall inte göra narr *av* (”*min*”) andra män” (49:11). Detta är hur Imam Shafi’i tolkade ”*min*” i ovannämnda hadith.

Enligt Imam Maliks tolkning skulle vi därför översätta hadithen på följande vis: ”Den som fastar Ramadan och därefter fastar sex dagar *från* [med början i månaden] Shawwal, är som den som fastat ett helt år”.

Men enligt Imam Shafi’is tolkning skulle vi istället översätta hadithen på följande sätt: ”Den som fastar Ramadan och därefter fastar sex dagar *av* [månaden] Shawwal, är som den som fastat ett helt år”.

Av denna anledning anser de lärda inom Maliki skolan att det går bra (man får belöningen som nämns i hadithen) att någon fastar dessa sex dagar *innan* nästa Ramadan infaller, medan man inom Shafi’i skolan anser att det måste vara under månaden shawwal och *inte senare*.

Nu när vi lärt oss mer om vad taqlid och ijthad innebär kan vi gå närmare in på vad en madhhab är.

---

⁶³ *Sahih Muslim*, Kitab al-Sawm, Hadith nummer 1984.

Madhhab

Kort sagt skulle vi kunna säga att en madhhab är en metodologi som en mujtahid mutlaq imam etablerar och som genom århundraden uppdateras av rättsskolans lärda och förs vidare i mutawatir form. För att förstå denna definition bättre kan vi börja med en historisk genomgång av dem fyra olika perioderna som föregick madhhaberna.

De fyra perioderna

1. Under Profetens (må Guds frid vara över honom) tid (doro al-sama’):

Under denna period var det inte tillåtet med ijtihad i de fall där profeten (må Guds frid vara över honom) var direkt tillgänglig.

2. Under sahabas tid (doro al-jama’):

Suyuti citerar i *Tadrib al-rawi* Ibn Hazm’s redogörelse av följande sju följeslagare som gav fatwor som de andra följeslagarna följde: ”**Umar, Ali, ibn Mas’ud, ibn ‘Umar, ibn Abbas, Zayd ibn Thabit** och vår moder **Aisha**.”⁶⁴

Enligt al-Shabi var det: **Ibn Masud, Umar ibn al-Khattab, Ali, Zayd ibn Thabit, Ubayy ibn Kab, och Abu Musa al-Ashari**.⁶⁵

Och enligt Shaykh Juwayni var det **khulafa al-rashidin** (de fyra första kaliferna), **Talha ibn ‘Ubaydillah, ‘Abd al-Rahman ibn ‘Awf och Sa’d ibn Abi Waqqas**.

De andra sahaba följde dessa ovannämnda mujtahider bland följeslagarna. Abu Hurayra gav exempelvis trots sin kunskap om hadither inte fatwor.⁶⁶ Imam al-Baji använder detta som

---

⁶⁴ *Tadrib al-rawi fi sharh Taqrib al-Nawawi*, 2.219, se även Amidi IV, sid. 306-7. Ibn Khaldun noterade också samma sak.

⁶⁵ Se även *Juwayni* §1494-9.

⁶⁶ *Juwayni* §1497 och 1494-9.

bevis på att lekmännen bland muslimer ska följa de lärda, detta i enlighet med sahabas exempel.⁶⁷

Hur kan vissa muslimer vara så naiva och tro att alla ska ”gå tillbaka till Koranen och sunnan” när det inte ens bland sahaba var alla, utan endast ett fåtal av dem som gav fatwor som samhället i stort följde?

3. Under tabi’ins tid (doro al-fiqh):

Under den andra generationen var det inte heller alla muslimer som gjorde ijthad på högre nivå utan endast ett fåtal, bland dessa kan bland annat nämnas: **Sa’id bin Musayyab, Hassan al Basri, och Kharija bin Zayd bin Thabit.**

4. Under at-tabi tabi’ins tid:

Inte heller i denna generation var det alla som gjorde ijthad på högsta nivån, utan endast ett fåtal. Bland dessa räknas: **Dawud az-Zahiri, Imam Malik, Imam Abu Hanifa, Layt Bin Saad, Sufyan al-thawri, Sufyan bin Uyayna, Abu Yusuf, Abu Thawr, Imam al-Tabari** etc.

Det är i detta som de olika madhhaberna har sitt ursprung. Om vi vill följa i salaf as-salihs fotspår kan vi tydligt se att endast ett fåtal av dem ”gick tillbaka till Koranen och sunnan” för att yttra sitt utlåtande (ge fatwor) i olika frågor som resten av muslimerna följde (taqlid). Detta berodde inte på att dessa följeslagare hade någon nedärvd särställning i samhället, utan för att det var de som var mest kunniga i att praktisera ijthad.

---

⁶⁷ Imam al-Baji §793.

Mer om de fyra rättsskolorna

Vi skulle kort kunna säga att en mujtahid mutlaq imam, exempelvis imam Malik, använde sig av sin egen metodologi (såsom *'amal av ahl al Medina, qiyas, sadda daraya', masaleh al-mursala* etc) när han undersökte Koranen och haditherna för att ge fatwor. Sedan följde imamens studenter i hans fotspår genom att använda sig av hans metodologi i sin egen ijtihad vid de nya situationer som dök upp. Detta fördes i sin tur vidare till nästa generation i mutawatir form. Skolan blev nu allt större och mer spridd över världen och *uppdaterades* (delvis av att skolans position ändrades eller bekräftades) av allt fler mujtahider som examinerade och jämförde rättsskolans åsikter (fatwor) med bl.a. Koranen och hadither. Nästa generation gjorde likadant och förde skolan vidare till ännu fler personer än föregående generation. Ungefär så har det gått till ända fram till våra dagar, i mutawatir form. Av detta framgår att när en rättslärare påpekar att en viss fatwa baserar sig på exempelvis Shafi'i-skolan, ska vi inte ta lätt på det uttalandet, annars går vi emot tusentals mujtahider som i över 1000 år ägnat sina liv åt att undersöka bevisföringen (Koranen och sunnan), genom att använda sig av sin rättsskolas metod.

Varför överlevde bara dessa fyra?

Det har under historiens gång funnits många madhhaber, men endast fyra har överlevt fram till våra dagar. Det finns många skäl till detta, men två av dem viktigaste är följande:

- Skolans studenter *uppdaterade* inte sin madhhab genom århundradena.
- Skolan fördes inte längre vidare i *mutawatir form* genom århundradena. Rättsskolan fördes med andra ord vidare till nästa generation av ett så fåtal lärda att dess åsikter gick förlorade med tiden.

Detta var inte fallet för de fyra stora överlevande rättsskolorna (Hanafi-, Maliki-, Shafi'i-, och Hanbaliskolorna) som har de överlevt intakt. Personligen anser jag den största anledningen till att följa en madhhab vara dess *legitimitet*. De fyra madhhaberna spårar sin skolas ursprung till sahaba i en obruten mutawatir kedja av lärare och lärjungar. De muslimer som anser sig vara

befriade från att ”följa en madhhab blint” och i stället vill följa sin personliga förståelse av Koranen och sunnan handlar *utan* denna legitimitet.

I en hadith förklarade profeten (må Guds frid vara över honom): “De lärda är profeternas arvtagare.”⁶⁸ Ordet *arvtagare* indikerar att kunskapen kommer att *gå i arv* från lärare till student i en obruten kedja genom generationerna. Islam är en levande religion, och det som gör den levande är denna välsignade kedja som går tillbaka till Profeten (må Guds frid vara över honom) genom de lärda.

Om det räckte med enbart hadithböcker för att få rätt förståelse av Islam skulle vi inte behöva de lärda. Det skulle i sådant fall räcka med att Gud sände ner böcker där allt stod förklarat. Men Gud valde att sända ner sitt budskap till Gabriel som förmedlade den till Profeten (må Guds frid vara över honom), som förmedlade den till sahaba, som i sin tur förmedlade den till khalaf (generationerna efter salaf), och så vidare fram till vår tid.

Vi bör även komma ihåg att de fyra imamerna var mycket närmare sahabas generation än vi är idag. Abu Hanifa var exempelvis en *tabi'i* (efterföljare av sahaba) medan imam Malik var en *tabi' tabi'i* (efterföljare av efterföljarna). Vi kan läsa i en av Ibn Taymiyahs fatwor: ”De av imamerna som levde före sammanställningen av hadithböckerna (t.ex. *Sahih Bukhari* och *Sahih Muslim*) kände till Profetens (må Guds frid vara över honom) sunna bättre än *mutakhirin* (senare tiders lärda), eftersom många hadither som nådde de och ansågs vara *sahih*, ofta nått oss genom en bruten kedja eller genom okända [människor som] förmedlare. Under den tiden rymde deras hjärtan ett större antal hadither och 'ulom (vetenskaper) än vad som finns samlat i hadithböckerna.”⁶⁹

Med andra ord kan de hadither som har nått oss (och även Bukhari och Muslim) genom en svag kedja men som de fyra imamerna baserade sina fatwor på, varit starka under deras tid, eftersom de levde *innan* Bukhari och Muslim. Därför är argumentet om att imamerna inte kände till att en viss hadith hade en svag kedja minst sagt ogenomtänkt.

---

⁶⁸ *Sunan Abu Dawud, Kitab al-Ilm*, kapitel 1.

⁶⁹ Ibn Taimiyah, *Fatwa* 20/239.

Frågor och invändningar

Jag kommer nedan att försöka besvara frågor och invändningar som måhända inte besvarats ovan.

1. Imamerna själva uppmanade oss att ge hadithen företräde över deras skola

Vilka menas med ”oss”? Vände sig imamerna, som bättre än några andra visste hur djupa kunskaper en fiqh eller rättslärare (Imam Ahmad sade exempelvis att en rättslärare bland annat ska ha memorerat minst 400 000 hadither) måste besitta, till en bonde i Khurasan, en slaktare i Bagdad, eller en åsnedrivare i Isfahan som knappt kunde läsa sura al-Fatiha korrekt? Eller vände sig dessa imamer till sina studenter som själva var mujtahider och i position att kunna bedöma bevisföringen?

Det är, som de lärda förklarar, tydligt att det var till sina studenter imamerna vände sig.⁷⁰ Att ge hadithen (alltså den egna tolkning av den) företräde, över skolans grundares åsikter, var exakt vad studenterna många gånger också gjorde. Abu Hanifas studenter Abu Yusuf och Muhammad ibn al-Hasan al-Shaybani gick emot Abu Hanifas åsikter i många frågor. Detta eftersom de själva tillhörde den högsta gradens mujtahider. Men de följde Abu Hanifas metodologi och startade inte egna skolor, därför kallar vi dem för ”hanafiter”.

Jag vill återigen med tanke på sammanhanget påpeka att det är förbjudet för en mujtahid att göra taqlid, om han eller hon är på samma nivå av ijtihad som sin imam.⁷¹ Det var därför imamerna förbjöd sina studenter att följa (göra taqlid) dem om de ansåg bevisen från koranen och hadither gå emot deras åsikt. Som vi förklarat ovan är taqlid haram för den som har möjlighet att praktisera ijtihad, det är i ljuset av detta vi har att förstå dessa uttalanden från imamerna.

Det är viktigt att komma ihåg att dessa imamer absolut inte ansåg sig stå över Profeten (må Guds frid vara över honom). Om de ansåg en hadith vara sahih och tolkade den utifrån sin skolas metod och därigenom kom fram till en annan slutsats än den som deras tidigare fatwor byggde på, ändrade de omedelbart sin dåvarande åsikt. På så sätt uppdaterades rättsskolans åsikter ständigt. Därför kan vi inte säga exempelvis att Hanafiskolans position

⁷⁰ Se Shaykh al-Islām Taqī al-Dīn al-Subkī's *Ma'nā Qawl al-Imām al-Muttalibī Idhā Sahha al-Hadīthu Fahuwa Madhhabī*; Ibn al-Salāh's *Adab al-Muftī wa al-Mustaftī*; och den första volymen av al-Nawawī's *al-Majmū'*.

⁷¹ *Juwayni*, §1505, *Kamali*, 386-8, *Bilmen*, I, 324, och *Baji*, §783.

består, eller är en samling av abu Hanifas åsikter. Hanafikolans fatwor avviker således från skolans grundare (abu Hanifa) i många frågor.

Vi kan också nämna att när imam Malik sade: ”Man tar från samtliga människor och lämnar från samtliga människor utom från den som ligger i denna grav (alltså Profeten)”, så menade han exakt det han sade, nämligen att Profetens (må Guds frid vara över honom) ord har absolut företräde framför andras när man med säkerhet kan bevisa att han sagt det ena eller det andra, och när det samtidigt inte finns möjlighet till en annan tolkning. Kort sagt ska alla fatwor ytterst basera sig på uttalanden från ”den som ligger i denna grav” eftersom det är genom honom som Koranen och haditherna har uppenbarats.

Imam al-Nawawi sade följande angående al-Shāfi'i's uttalande:

Vad Imam al-Shafi'i sade betyder inte att var och en som ser en sahih hadith skall säga: ”Det här är al-Shafi'i's madhhab”, och tillämpa en ytlig eller skenbar tolkning av hans [imam al-Shafi'i's] uttalande. Det han sade gäller med visshet endast personer som har rangen av mujtahid inom rättsskolan (madhhaben).

Förutsättningen för en sådan person är att han är fast övertygad om att Imam al-Shafi'i var omedveten om hadithen eller att han var omedveten om dess autenticitet. Detta är möjligt endast om man sökt igenom alla imam al-Shafi'i's skrifter och andra liknande skrifter som skrivits av hans efterföljare, sådana som tog sin lärdom från honom. Detta är ett svårt villkor att uppfylla. Få, i vår tid, kan leva upp till den standarden. [Dvs under al-Nawawis tid, hur mycket mindre då i vår tid? Bland de som levde under al-Nawawis århundrade fanns nämligen: al-Fakhr, al-Rāzi, Ibn al-Salah, al-Mundhiri, Ibn 'Abd al-Salam, al-Qurtubi, Ibn al-Munayyir, Ibn al-Qattan, al-Diya' al-Maqdisi, Ibn Qudama och Ibn Daqiq al-'id.] Det vi har beskrivit har blivit ett villkor därför att imam al-Shafi'i övergav [tillvägagångssättet] att tolka hadither enbart utifrån den yttre meningen, vilket han var medveten om och klargjorde. Emellertid fastställde han riktlinjer för kritisk [granskning] av hadither, dess upphävande, dess specifika omständigheter, tolkning osv.

Shaykh Abu 'Amr [Ibn al-Salah] sade: “Det är inte [något] obetydligt att agera utifrån den uppenbara betydelsen av vad Imam al-Shafi'i sade. Det är inte tillåtet för varenda faqih (expert på islamisk lag), – för att då inte tala om lekmän ('ammi) – att handla självständigt [att göra en egen tolkning] utifrån vad han antar vara ett bevis i hadithen... Därför måste de shafi'iter som hittat en hadith som [till det yttre] motsäger den egna skolas tolkning, rannsaka sig själv och fråga om han är absolut hemmastadd i alla discipliner av ijthad eller i det speciella ämne som frågan gäller. Är han det, har han rätt att tillämpa hadithen självständigt [göra en egen tolkning]. Om han inte är det, men finner det tungt att motsätta sig hadithen, efter att ha forskat i den och inte funnit något som rättfärdigar att motsätta sig den, kan han hålla sig till den [hadithens skenbara mening] om en annan oberoende [mujtahid] imam,

*annan än al-Shafi'i, tillämpar den. Det är en bra ursäkt att lämna sin imams madhab i ett sådant fall”.*⁷²

Vi kan med fog säga att citatet ovan från Imam al-Nawawis *al-Majmū' Sharh al-Muhadhdhab* sammanfattar allt som vi hittills läst i artikeln.

2. Profeten följde ingen madhhab. Han var varken hanafi eller maliki!

Detta är i det närmaste en lika underlig invändning som att påstå att Profeten (må Guds frid vara över honom) inte följde sahih-hadither, varken Bukhari eller Muslim. Profeten (må Guds frid vara över honom) är källan till all islamisk kunskap, och som vi nämnt ovan är det haram med ijthihad när han är närvarande och man kan vända sig direkt till honom. Det var endast i avsaknad av Profeten (må Guds frid vara över honom) som behovet av rättsskolor uppstod. Samma sak gäller fiqh, hadith-vetenskap, tafsir etc. Det finns inga sahih-hadither som förklarar vad en sahih-hadith innebär, eller vilken metod en muslim måste tillämpa när han gör ijthihad. Det är de lärda som definierat och satt upp villkoren för vad som ska räknas till en sahih-hadith, och detsamma gäller rättsskolorna. Vi har endast generella uttalanden från Gud och Profeten (må Guds frid vara över honom) som vi utgår från, exempelvis de ovan nämnda haditherna och verserna som förklarar att vi ska följa dem lärda. Man bör även komma ihåg att alla rättsskolor utgår från sahaba och deras många utlåtanden (fatwor).

3. Man ska titta på vad imamerna sagt, men sedan följa bevisen.

Många kritiker menar att man bör studera vad de fyra imamerna sagt men sedan följa den åsikt som är ”närmast” koranen och sunnan. Detta betyder att en sådan person har djupare kunskaper än de fyra imamerna och alla de tusentals lärda inom deras madhhab; eftersom han kan *bedöma* och *värdera* källorna bättre. Något jag alltid undrat över när det gäller muslimer som argumenterar på det viset, är vad som får dem att tro att *deras* åsikt är mer korrekt än

---

⁷² Al-Nawawī, *al-Majmū' Sharh al-Muhadhdhab* (1:64), citerande Ibn al-Salāh's *Fatāwā wa Masā'il* (1:54, 1:58-59). Cf. al-Tahānawī, *I'lā' al-Sunan* (2:290-291). Se även Ibn Hajars citat om det här ämnet i *Fath al-Bari*, kapitlet om ”lyftandet av händerna vid resandet från ruku”. Se även Shaykh al-Islām Taqī al-Dīn al-Subkī's *Ma' nā Qawl al-Imām al-Muttalibī Idhā Sahha al-Hadīthu Fahuwa Madhhabī*; och Ibn al-Salāh's *Adab al-Muftī wa al-Mustafī*.

tidigare generationers mujtahider? Studerade inte de fyra imamerna Koranen och sunnan? Har dessa ”moderna muslimer” upptäckt ett bevis som de lärda i en viss skola missat i över 1 000 år? Mycket högre kan inte högmod bli. Och om någon vill invända med att de fyra imamerna och de tusentals lärda inom deras respektive rättsskola endast var människor, och i stånd att göra misstag, skulle jag vilja fråga om vad som får dem att tro att *de inte är det*? Alla är vi människor, och alla är vi kapabla till att begå misstag, även de som kommer med denna invändning. Därför är kärnfrågan därför vad som är mest sannolikt: att de fyra imamerna som levde under salaf al-salihs tid (eller de som hade kontakt med dem) och de tusentals lärda i deras respektive rättsskolor hade fel, eller om den moderna tidens kritiker har det. Jag kommer under frågan nedan att förklara detta närmare.

4. Men tänk om din madhhab har fel?

Vi måste först definiera vad vi menar med ”fel”, och *enligt vem*. Om vi med ”fel” menar enligt dig eller mig, är frågan hur vi möjligen kan veta om en åsikt (fatwa) är fel, när de lärda själva inte har ijma’ (konsensus) i frågan. Om de lärda är överrens (har konsensus) om en viss fråga, skulle dessutom ovanställda fråga vara irrelevant.

Men om vi däremot menar ”att ha fel *inför Gud*” (alltså att *endast Gud vet* om fatwan är felaktig) kan vi konstatera att alla åsikter i en madhhab självfallet inte kan vara riktiga. Ibland (men **väldigt** sällan) motsäger t.ex. två skolor varandra i en fråga. Hanafi-skolan säger exempelvis att det är förbjudet att läsa sura al-Fatiha bakom imamen, medan Shafi’i skolan anser det vara obligatoriskt. Självklart kan inte båda skolorna ha rätt, men däremot är båda åsikter *giltiga* att följa. Detta eftersom de båda skolornas fatwor baseras på Koranen och hadither. Ytterst är det *enbart* Gud som vet vilken åsikt som är den rätta. Detta baseras på mängder av bevis (varav några redan nämnts i artikeln). I en hadith säger t.ex. Profeten (må Guds frid vara över honom): “När en hakim [en lärd person] strävar [gör ijtihad, på arabiska: *ijtahada*] efter att komma fram till ett beslut [fatwa] och har rätt får han två belöningar. Om han strävar efter att komma fram till ett beslut, men har fel får han en belöning”.⁷³ Detta förutsatt att han är en lärd person och inte en lekman. Ibn al-Munzir skriver exempelvis i sin kommentar av hadithen att en lärd person enbart får denna belöning **om** han genom kunskap

---

⁷³ Bukhari , vol. 2, sid. 1092, hadithen finns även i *Sahih Muslim*, hadith 1716.

och i ljuset av sin kunskap gett fatwan.⁷⁴ Se även hadithen ovan där följeslagarna tolkade Profetens (må Guds frid vara över honom) ord på två oförenliga sätt utan att bli fördömda av honom. Och vi kan läsa i den heliga Koranen att ”Gud lägger inte på någon en tyngre börda än han kan bära.” (Koranen 2: 286). Se även min diskussion under *de sex punkterna* ovan.

5. En hadith fördömer de som upphöjer lärda till herrar genom att följa dem blint

Hadithen varnar för dem lärda som gör det förbjudna tillåtet och det tillåtna förbjudet. Mina invändningar är följande:

1. En mujtahid imam är inte en shari' (lagstiftare) utan en shareh (någon som tolkar lagen). Påven exempelvis, handlar som en shari' när han uttalar sig i religiösa frågor (*Ex cathedra* som det kallas), vilka anses ha samma auktoritet som Bibeln. Detta är långt ifrån vad våra lärda någonsin gjort. Det är en vana bland dem att alltid skriva ”Allahu a'lam”(Gud vet bäst) efter sina fatwor.
2. Det råder ijma' (konsensus) bland muslimer om att ingen har rätt att ge en fatwa utan att vara en lärd auktoritet. Och de fyra imamerna och deras madhhaber är auktoriteter enligt ijma', och därför giltiga att följa. Här vill jag åter påminna läsaren om profetens (må Guds frid vara över honom) ord: ”mitt samfund kommer inte att enas kring en villfarelse”.⁷⁵ Av dessa anledningar kan ingen muslim säga att imamerna och deras madhhaber har gjort det förbjudna tillåtet och det tillåtna förbjudet, och på så sätt likställa dem med de präster och rabbiner som gjort detta.
3. Det är även väldigt viktigt att komma ihåg att en madhhab inte består av *en* lärd imam utan tusentals lärda. Och dessutom har dessa imamers åsikter blivit granskade av tiotusentals lärda i över 1000 år. En madhhab består nämligen av det totala slutresultatet (fatworna) av rättsskolans tusentals lärda genom århundradena. Vi bör även nämna att de fyra rättsskolorna inte är fyra olika sekter utan fyra skolor i en och samma tradition. En muslim kan byta madhhab eller följa andra åsikter från de andra

---

⁷⁴ Se fotnoten i *Sahih Bukhari*, vol. 2, sid. 1092.

⁷⁵ *Al-Hakim* 1/116. Se även hadithen i *al-Tirmidhi* 4/2167. Se också *Mishkat*, 1/173.

madhhaberna om det görs av behov, och inte av en vilja att följa sin hawa (begär) genom att ständigt söka sig till den bekvämaste fatwan för olika situationer.

6. Varför är det så viktigt att utgå från en metod när man gör ijthad?

Anledningen till att en madhhab måste ha en metodologi är att man annars lätt går i fällan att tolka Koranen och sunnan efter sina begär. Hur gör man exempelvis när två sahih-hadither till synes motsäger varandra? Därför är det ytterst viktigt att följa en etablerad metod.

För att exemplifiera kan vi nämna att de fyra madhhaberna i enlighet med sin metodologi alltid ger Profetens (må Guds frid vara över honom) *ord* företräde över en *handling* av honom. Detta eftersom vissa handlingar var obligatoriska eller förbjudna *enbart* för honom, exempelvis tahajjud (nattbön).⁷⁶ Om vi erinrar hadithen ovan där Profeten (må Guds frid vara över honom) enligt ena hadithen blottade låret medan han i en annan förklarar låret vara en del av awran (de delar av kroppen som måste täckas), kan vi förena dessa två *till synes* motsägande hadither med hjälp av ovannämnda metod (att ge Profetens *ord* företräde över en *handling* av honom). Men vad gör en muslim som inte har en klar och tydlig metod när han konfronteras med dessa två *till synes* motsägande hadither? Det är lätt hänt att den personen följer sina begär genom handla efter den hadith som tilltalar honom eller henne mest. Kanske kommer han tro att det är tillåtet att be eller bada i shorts som inte sträcker sig ner till knäna.

Det är viktigt i sammanhanget att påpeka att en giltig metod alltid måste baseras på Koranen och sunnan. Ingen kan ”hitta på” en egen metodologi.

7. Men hur kan det vara *obligatoriskt* att följa någon av madhhaberna?

Flera anledningar har redan nämnts. Gud beordrar oss i den heliga Koranen och sunnan att följa de lärda. Och eftersom det råder *ijma'* (konsensus) kring de fyra imamernas rättfärdighet

---

⁷⁶ Koranen 17:79.

och att de är bland dem mest lärda muslimer någonsin, samtidigt som det endast är deras rättsskolor som överlevt fram till vår tid, blir svaret på frågan uppenbar.

Vad beträffar exempelvis salafiternas lärda råder det ingen sådan konsensus (bl.a. eftersom den sekten inte existerade innan 1700-talet). Vi kan här citera ett uttalande av sahabin Ibn Mas'ud som sade:

”Allt vad muslimerna anser vara bra är [också] bra i Guds ögon, och allt vad muslimerna anser vara dåligt är dåligt hos Gud”.⁷⁷

Därför är en muslim som följer så kallade ”lärda” personer som det inte råder konsensus kring, ute på hal is. Det är alltid bättre att ta det säkra före det osäkra.

Det är kort sagt ett *nödvändigt måste* att följa (göra taqlid) någon av de etablerade rättsskolorna. Jag vill påpeka att taqlid *inte* är ett önskvärt tillstånd. En muslim bör sträva efter att bli en mujtahid, men så länge han inte har den erforderliga kunskapen, måste han av nödvändighet göra taqlid. Taqlid av rättsskolorna är nödvändigt eftersom det endast är de fyra som överlevt fram till vår tid, samt att det muslimska samfundet är överrens (det finns ijma') om deras giltighet.

8. Man måste väl inte följa enbart *en* madhhab i allt?

Det stämmer att man inte måste följa *en* rättsskola i allting. Det finns inget i Koranen, sunnan eller sahabas exempel som förklarar det vara obligatoriskt att följa *en* mujtahid i alla frågor. De fyra stora madhhaberna är som sagt *inte* fyra olika sekter, därför kan en muslim byta rättsskola när som helst.

Men vi bör nämna att i de fall där de lärda har sagt att en muslim måste följa enbart *en* madhhab i alla frågor (inte enligt shari'a, utan av *nödvändighet* på grund av vad det annars skulle kunna leda till) har fatwan ofta grundat sig i att de lärda från en annan rättsskola inte varit tillgängliga (exempelvis på den indiska subkontinenten som domineras av Hanafi skolan). Det finns nämligen en stor risk i att en person *tror sig* följa en annan madhhab, medan han i själva verket inte gör det. Man måste exempelvis känna till den andra skolans *alla villkor* i en viss fråga för att kunna följa den.

---

⁷⁷ Imam Ahmad, *Musnad* (1:379 #3599). Se även al-Bazzars och Tabarani i *Mu'jam al-Kabir* som Haythami nämnde i *Majma' al-zawa'id*, och han påpekade att: ”dess berättare är pålitliga”.

En annan viktig anledning att hålla sig till *en* madhhab är att om en person ständigt söker efter den ”lättaste” åsikten, är risken stor att han börjar följa sina begär.⁷⁸

Men låt mig nu vända på saken och istället fråga kritikerna: ”Varför skulle det vara förbjudet att följa enbart *en* madhhab eller *en* mujtahid imam, när Gud inte gjort det förbjudet (varken direkt eller indirekt)?” Gud har exempelvis inte gjort det förbjudet att läsa Koranen enbart efter *ett* auktoriserat sätt att recitera (qira’a), trots att det finns sju olika recitationer (qira’at) att välja bland. Därför undrar jag varför det enligt kritikerna går bra (är tillåtet) att recitera Koranen *enbart* enligt exempelvis *Hafs qira’a* (och detta är exakt vad de flesta muslimer i världen också gör) men förbjudet att följa enbart *en* madhhab. För att utveckla detta skulle jag vilja fråga skeptikerna följande: om en muslim bor i ett land där han enbart har tillgång till koranlärare som kan Hafs-läsningen av Koranen, får han i sådant fall följa en annan qira’a?

Svaret på den typen av fråga är lika självklart som anledningen till att vissa lärda har sagt att en muslim enbart måste följa *en* madhhab. Det är nämligen ett *nödvändigt måste*, på samma sätt som när en muslim enbart har tillgång till Hafs-läsningen.

En annan anledning till att man inte ska blanda olika åsikter (fatwor) från de fyra rättsskolorna hur som helst är att det ibland kan resultera i att handlingen blir ogiltig. Det är exempelvis så att en mans/kvinnas wudu’ (tvagning) blir ogiltig enligt Shafi’i-skolan om han/hon vidrör en person av det motsatta könet som inte är mahram, men detta gäller inte Hanafi-skolan. Däremot bryts en persons wudu’ enligt Hanafi-skolan om denne börjar blöda från någon kroppsdel, vilket inte är fallet i Shafi’i-skolan.

Låt oss nu föreställa oss att en muslim råkar vidröra en icke-mahram av det motsatta könet men inte orkar förnya sin wudu’, och väljer därför att följa Hanafi-skolans åsikt i den frågan. Efter ett tag råkar samma person få näsblod och väljer i detta fall att följa shafi’i-skolans åsikt så att han även denna gång inte behöver förnya sin wudu’. Om den personen ber i detta tillstånd är hans bön inte giltig, varken enligt shafi’i- eller hanafiskolan (eftersom hans wudu’ inte längre är giltig enligt båda rättsskolorna).

---

⁷⁸ Se följande lärdas utläggning av detta: Ibn Abidin i sin *Hashiya*, Imam Tahtawi i sin *Hashiyat al-Durr*, och Imam Abd al-Ghani al-Nabulsi i sin *Sharh al-Tariqa al-Muhammadiyya*.

9. Varför ska vi följa rättsskolor som ständigt stred och bekämpade varandra?

De som påstår detta bör börja med att lägga fram bevis ur pålitliga historiska källor där två grupper bekämpade varandra i krig *eftersom* de tillhörde två olika rättsskolor. Även om vi skulle hitta sådana händelser i historien bör vi fråga oss om detta är representativt för relationerna mellan dem olika rättsskolorna. Är detta normen eller undantaget? Skulle vi tycka det var rättvist om icke-muslimer skulle påstå att sahaba (följeslagarna) ständigt var i krig med varandra och som exempel peka på dem krig som bekämpades mellan exempelvis Muawiya och Ali?

Men låt oss för argumentationens skull säga att detta tillhörde normen, och att de olika rättsskolorna ständigt bekämpade varandra med våld. Då måste vi fråga oss om detta är det budskap som rättsskolorna förmedlar. De fyra imamerna var varandras elever och lärare och hade stor respekt för varandra, detta till den grad att exempelvis imam al-Shafi'i när han bad vid Abu Hanifas grav inte bad morgonbönen (al-fajr) med qunut eftersom detta gick emot Abu Hanifas madhhab.⁷⁹

När det kommer till icke-våldsamma motsättningar räcker det med att nämna att även följeslagarna (sahaba) var oense i många frågor, även stora. Och vi är inte bättre än dem. Men vi bör följa följeslagarnas exempel och aldrig låta detta gå över styr.

Sammanfattning

Sedan vi nu fått större kännedom i frågan om vad en madhhab är, och den omfattande kompetens som krävs för att praktisera ijtihad, kan vi kanske börja reflektera över hur svag ”anti-taqlid”-argumenten är. Skulle någon av oss (som inte själv är läkare) argumentera med sin läkare och be denne framlägga bevis för diagnosen och den medicinska ordinationen han skrivit? Även om läkaren skulle gå med på detta krav, är frågan om vi verkligen skulle förstå bevisföringen? Det skulle kanske låta något i stil med:

”Ditt blodprov visar att du är IgG-positiv och har spirocheter i blodet vilket starkt indikerar att du har en borreliainfektion (en infektion som sprids via fästingar). Men det kan snabbt botas med en dubbeldos av solitärt huderytem PcV, 1 g x 3 under tio dagar, eftersom din kroppsvikt överstiger 90 kilo. Det är av denna anledning jag har gjort följande diagnos”.

---

⁷⁹ Nedtecknat i shaykh Alusis *Ghaliyya*.

Skulle någon av oss förstå läkarens ”bevis”? De flesta av oss vet inte ens vad ”IgG-positiv” innebär. En sådan argumentation med en läkare skulle vara löjligt om man själv inte är utbildad i ämnet. Därför undrar jag varför vissa muslimer argumenterar mot en viss rättsskolas åsikt utan att känna till eller kunna bedöma dess bevisföring. Det är viktigt att åter påpeka att en madhhabs åsikt inte består av enbart *en* lärd imams åsikter, utan tusentals lärda av den högsta graden.

Avslutningsvis

Ifall någon tror att det muslimska samfundet kommer att enas om vi avskaffar madhhaberna så har de fel. Med varje muslim som en stolt mujtahid, och med taqlid avfärdad som en synd istället för än en ödmjuk och nödvändig dygd, kommer de avvikande åsikterna, som skapade så mycket lidande i vår tidiga historia, åter upp till ytan. Istället för fyra madhhaber i harmoni kommer vi att ha miljarder olika rättsskolor i en bitter, självrättfärdig och sönderslitande konflikt.